

DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2308-8834/2020.1.22>

УДК 351

Палагнюк Юліана Вікторівна

завідувач кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки
Чорноморського національного університету імені Петра Могили,
доктор наук з державного управління, професор б.в.з.

Костєва Тетяна Богданівна

доцент б.в.з. кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського
національного університету імені Петра Могили,
кандидат педагогічних наук

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ
БЕЗПЕКИ**

Зміни суспільно-політичної структури нашої країни, що характеризуються низкою реформ, які нададуть можливість переходу українського суспільства до демократизації та гідне представлення себе на європейській арені, тягне за собою серйозне переосмислення можливості та важливості педагогічного процесу сьогодення. Це тому, що головний результат такого процесу – розвинена, освічена, цілеспрямована, активна людина, здатна до значних перетворень і звершень у громадянському суспільстві, здатна стати частиною справжньої європейської держави. Ось чому державна політика мусить зосереджувати зусилля в цьому напрямку для досягнення максимально можливого результату навчального процесу, який є чинником стабільності, інтелектуального та соціального забезпечення.

Нинішня реформа децентралізації передбачає перенесення повноважень на місцевий рівень, зокрема в управлінні навчальним процесом. Місцеві органи влади, керівники навчальних закладів, педагогічні працівники та громадськість мають консолідувати свої сили, об'єднатися та діяти разом на користь якісного навчального процесу. Усі вищезазначені особи мають усвідомлювати їх важливість і не перекладати відповідальність на інших. Вибудовуючи демократичне суспільство, слід пам'ятати, що цей процес передбачає активність з усіх боків. Орієнтація на молоде покоління, їх виховання, якість освіти, інтелектуальний розвиток – це шлях до соціальної та національної безпеки країни.

Дослідження передбачає виявлення провідних проблем сучасного педагогічного процесу державною політикою, місцевою владою, громадськістю та фахівцями навчально-виховного процесу, обґрунтування важливості акцентування уваги на педагогічному процесі серед молодого покоління як необхідної передумови забезпечення соціального забезпечення країни.

Одним із важливих чинників, що впливають на необхідні зміни в системі педагогічної освіти, є реформа децентралізації, яка передає повноваження на місцевий рівень, тим самим змушуючи громадськість бути відповідальною за освітню сферу. У цьому разі слід звернути особливу увагу на проблему компетентності, професіоналізму, моніторингу та забезпечення високоякісного педагогічного процесу, зокрема в сільській місцевості.

Система педагогічної освіти має не лише відповідати сучасним ринковим умовам економіки, але й мотивувати гармонійний розвиток особистості, формування компетентностей, зокрема так званих «м'яких навичок», які можуть допомогти громадянам якісно виконувати свої професійні та громадянські обов'язки. Це особливо важливо, оскільки педагогічний процес спрямований на молоде покоління, яке є майбутнім нашої країни. Рівень інтелектуальної, а отже, соціальної та національної безпеки визначається тим, наскільки продуктивним буде забезпечення основного ресурсу – людського капіталу.

Ключові слова: інтелектуальна безпека, децентралізація освіти, педагогічний процес, соціальна безпека, якість освіти, державна політика.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Зміни в суспільно-політичній структурі нашої країни, які характеризуються низкою реформ, як можливість переходу українського суспільства до демократизації та гідне представлення себе на європейській арені, передбачають вагоме переосмислення можливості та значення педагогічного процесу сучасності, адже головним результатом такого процесу має бути розвинена, освічена, цілеспрямована, активна особистість, здатна до вагомих перетворень і звершень у громадянському суспільстві, яка має стати частиною справжньої європейської держави. Саме тому державна політика має зосередити в цьому напрямку свої зусилля для максимально якісного результату освітнього процесу, який, на наше переконання, є чинником стабільності, інтелектуальної та соціальної безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До питання змін в освітній галузі на сучасному етапі децентралізації влади в Україні звертаються Л. Белова, І. Лопушинський, І. Попова, Н.Тарасенко, Л. Юрчук та інші дослідники. У своїх наукових розвідках вони зосереджують увагу на проблемах реформування освітньої галузі, використання при цьому зарубіжного, насамперед європейського досвіду, а також аналізу сучасного стану педагогічного процесу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасна реформа децентралізації передбачає передання владних повноважень на місцевий рівень, зокрема й в управлінні освітнім процесом.

Органи місцевої влади, керівники освітніх закладів, педагогічні працівники та громадськість мають консолідувати свої сили, об'єднатися та діяти спільно в інтересах якісного педагогічного процесу. Всі вищезазначені ланки мають усвідомити свою вагомість і не перекладати обов'язки на інших. Розбудовуючи демократичне суспільство, слід пам'ятати, що цей процес передбачає активність усіх сторін. Зосередження центральної уваги на молодому поколінні, їх виховання, якість освіти, інтелектуальний розвиток – це шлях до соціальної та національної безпеки країни.

Формулювання цілей статті. Означене дослідження передбачає виявлення провідних проблем сучасного педагогічного процесу з боку державної політики, місцевої влади, громадськості та фахівців освітнього процесу, обґрунтування вагомості акцентування уваги на педагогічному процесу серед молодого покоління як передумова забезпечення соціальної безпеки країни.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі перетворень, що відбуваються в Україні, країна має унікальний шанс визначити освіту як вирішальний чинник зміцнення своєї інтелектуальної безпеки, яка є передумовою збереження цілісності держави та недоторканності її території. Нині суспільно-політичні й соціально-економічні зміни в державі супроводжуються кардинальними змінами свідомості громадян та сприяють реалізації реформи влади в державі [4].

Підґрунтям такого процесу стали запроваджені зміни в нормативно-правовому полі держави щодо розвитку освіти, зокрема ухвалені Верховною Радою України закони України «Про вищу освіту» [10] 2014 року, «Про наукову і науково-технічну діяльність» [11] 2016 року, «Про освіту» [9] 2017 року зі змінами і доповненнями у 2018 і 2019 рр. Оскільки процес децентралізації передбачає делегування прав в управлінні місцевим органам виконавчої влади, то доцільно розширити повноваження місцевих органів виконавчої влади в управлінні закладами шкільної освіти, надавши їм

більшої самостійності у вирішенні організаційних, управлінських, фінансових питань, що зумовлено потребою кращого врахування освітніх потреб цієї місцевості [4].

О. Діденко зазначає, що в Україні надто повільно розвиваються й застосовуються сучасні технології педагогічних вимірювань, моніторингу освіти, забезпечення якості освіти. Такий стан справ в освіті загрожує економічною стагнацією і подальшим відставанням від провідних країн світу. Відсутність справедливих критеріїв оцінки якості освіти та конкуренції в системі освіти, незадовільне фінансування освіти і науки, наслідки якого ускладнюються неефективним використанням наявних коштів, обмеження свободи педагогічної і наукової творчості, обмеження права вибору тими, хто навчається, суттєво впливають на стан педагогічного процесу. Ці недоліки спричинені відсутністю чіткої державної політики у сфері освіти і недосконалим правовим регулюванням, зокрема відсутністю правової визначеності. Такий стан справ вимагає глибинних змін у всій системі освіти [3].

Відзначимо, що державна політика – це «ухвалене на конституційних засадах із залученням громадськості стратегічне рішення з чітким визначенням результатів, яке є засобом забезпечення суспільних потреб у тій чи іншій сфері і реалізується органами державної влади» [8, с. 67]. Провідний західний дослідник державної політики Дж. Андерсон коротко характеризує державну політику як те, «що уряди обирають робити або не робити» [12, с. 6].

Аналізуючи проблеми в освітній системі, сучасна державна політика у сфері педагогічної освіти має забезпечити нову лінію взаємодії закладів освіти з місцевими органами влади. Провідною зв'язною ланкою мають стати відповідальність і співробітництво керівних структур навчальних закладів та органів місцевої влади, фахівців освітнього процесу та учнів і батьків, фахівців освітнього процесу та владних структур місцевої влади.

З одного боку, передання повноважень на місця, зокрема й відповідальність органів місцевого самоврядування за якісний педагогічний процес, значно краще може поліпшити якість освіти, контрольованість і взаємодію. З іншого боку, передання такого ресурсу з центру на місця потребує компетентних органів владних структур, які б постійно підтримували зв'язок і зацікавленість у постійному розвитку, вдосконаленні педагогічної освіти. Адже результатом означеного напрямку має бути здібна, усебічно розвинена, мотивована молода людина, яка буде робити значний внесок у розбудову громадянського суспільства в Україні та стане активним учасником її життя.

Якісна педагогічна освіта – це інтелектуальна безпека країни, можливість забезпечити свій регіон та країну загальною вагомою капіталом, тобто людським ресурсом. Інтелектуальна безпека країни, активність і небайдужість молодого покоління є сталою передумовою соціальної стабільності, провідним напрямком розвитку всіх сторін суспільно-політичних, соціальних, економічних процесів держави.

Сьогодні державна політика надає можливість створювати громадське управління освітнім процесом, тим самим роблячи кроки до демократизації педагогічної освіти. Однак передання значної кількості повноважень влади на регіональний, локальний рівень не завжди виправдовує очікувані результати. Так, досвід Миколаївського району Миколаївської області свідчить, що у процесі децентралізації створено об'єднані територіальні громади, які в подальшому розвиватимуть власну освітню структуру, що відповідає і за якість освітнього процесу. У результаті аналізу можна побачити, що педагогічний процес Нечаянської, Веснянської, Михайлівської, Ольшанської об'єднаних територіальних громад, які достатньо активно включені в процес децентралізації, значно погіршився за рейтингом успішності учнів загальноосвітніх шкіл. Тобто на етапі формування державної політики в цій сфері не було передбачено проблем, з якими

зіштовхнуться освітні структури нових адміністративно-територіальних одиниць. Натомість, школи, які ще не увійшли в процес децентралізації, такі як Степівська, Зеленоярська, Кир'яківська, під контролем фахівців районної відділу освіти та методичного кабінету займають перші місця в рейтингу.

Якщо проаналізувати досвід Львівської, Житомирської областей, то спостерігаємо зворотну ситуацію – нова державна політика допомогла громаді активно взяти участь у педагогічному процесі через постійну взаємодію з органами влади та керівництвом освітніх закладів, тим самим рейтинги шкіл за показниками успішності підвищилися.

Таким чином, сьогоденний педагогічний процес, який намагається адаптуватися до нових вимог сучасних реформ – як освітніх, так і суспільно-політичних – має пройти нелегкий шлях до сталості у розвитку та закріплення методичних, соціально-психологічних, наукових напрямків.

Ми погоджуємося з думкою І. Лопушинського, що в аналізі означеної ситуації серйозним викликом для педагогічного процесу сільських шкіл є їх інституційна слабкість, яка ускладнюється тим, що процес укрупнення адміністративних одиниць реалізовується саме в сільських регіонах України. Таким чином, органам місцевого самоврядування практично всіх об'єднаних громад, разом з отриманням бюджетних преференцій та управлінських повноважень, потрібно буде взяти на себе складне завдання та відповідальність за створення ефективного управління системою освіти у своїх громадах [4]. А практика Миколаївського району за два роки впровадження реформи децентралізації в результаті нашого аналізу вказує на негативний досвід та незадовільний результат якості освіти.

Окрім цього, сучасний педагогічний процес передбачає створення опорних шкіл. Така потреба викликана й тим, що показник кількості учнів у сільських школах і районних центрах значно зменшився. Виникає потреба об'єднання учнів в класи, що у свою чергу підвищить і якість освіти, і сприятиме економічній вигідності утримання таких структур.

Міністерство освіти і науки України неодноразово наголошувало, що опорні школи – це зміни, які стосуються учнів середніх та старших класів (після ухвалення відповідного Закону – середньої та старшої школи). Саме учні середніх та старших класів у разі потреби їздитимуть шкільними автобусами до опорних шкіл у своєму регіоні. Початкова школа (1-4 класи) і надалі залишатиметься максимально доступною в кожному населеному пункті за принципом «ближче до дітей та батьків». Міністерство освіти і науки України буде давати грант тим школам, що нададуть кращий проект розбудови шкільної системи у своєму районі [4].

Сучасний стан педагогічної освіти перебуває ще на етапі вивчення, оскільки для його якісного реформування не лише на теоретичному рівні, але й практичному потрібне залучення світового, європейського досвіду з аналізом наших можливостей, формування якісної законодавчої бази, яка зможе чітко регламентувати всі сторони освітнього процесу та передбачити головний бажаний результат – усебічно розвинену, освічену молоду людину, а також повне погодження моделі децентралізації освіти, яка опосередковано залежить від наступних кроків реформи самої децентралізації, внесення змін до низки законів України щодо регулювання місцевого самоврядування та добровільність об'єднання, спроможність громад, кількість дітей на території тощо.

Ураховуючи те, що освіта – це великий сектор публічних послуг, що має багато підсекторів, таких як дошкільна освіта, початкова освіта, середня освіта, професійно-технічна освіта, позашкільна освіта, у якому зайнято багато тисяч висококваліфікованих кадрів, зокрема вчителів і директорів шкіл, до якого причетні мільйони батьків учнів на різних рівнях освіти, багато професійних асоціацій та на який витрачається значна частка бюджетних коштів України, реформування цієї галузі потребує гармонізації інтересів цих різних груп зацікавлених сторін [1].

Сучасну освіту слід розглядати як одну з визначальних складових регіонального та загального економічного розвитку країни, оскільки інноваційній економіці потрібен освічений працівник, готовий до самостійного ухвалення рішень та виконання покладених на нього завдань [5].

Слід наголосити, що проводити оптимізацію шкільної мережі потрібно вкрай обережно, лише забезпечивши належну роз'яснювальну роботу серед педагогічної та батьківської громадськості, а головне – підготувавши для дітей найкращий варіант здобуття якісної освіти. Зважаючи на це, стаття 13 «Територіальна доступність повної загальної середньої освіти» Закону України «Про освіту» закріплює положення, що «для забезпечення територіальної доступності повної загальної середньої освіти органи місцевого самоврядування створюють і утримують мережу закладів освіти та їх філій. Кожна особа має право здобувати початкову та базову середню освіту в закладі освіти (його філії), що найбільш доступний та наближений до місця проживання особи» [5].

Сьогодні не має бути відмінностей між сільською і міською освітою, має бути одна якісна, доступна освіта України. Загальновідомо, що в Україні немає особливих преференцій для учнів сільських шкіл у проходженні зовнішнього незалежного оцінювання, усі діти (міські й сільські) перебувають у рівних умовах [6]. Тому для організаторів освіти й педагогічних працівників найбільш важливе завдання сьогодні – виконати вимоги Конституції і законів України щодо забезпечення доступної якісної освіти в сільській місцевості. Проте тут є й певні позитивні показники: останнім часом зросла кількість сільських школярів – учасників фіналу олімпіад з більшості предметів майже вдвічі, підвищилася активність у конкурсах Малої академії наук. Однак на зовнішньому незалежному оцінюванні випускники сільських шкіл повсюдно демонструють низький рівень знань. Навчаючись у школі за місцем проживання, дитина за

особистим розкладом може відвідувати заняття з поглибленого вивчення окремих предметів в опорному навчальному закладі, брати участь в освітніх, спортивних, культурних програмах інших установ, що входять до складу освітнього округу. Це музичні та спортивні школи, бібліотеки, позашкільні заклади, які, як правило, є лише в районних центрах [5].

Саме тому реформа децентралізації для освітнього процесу є вагомим шансом організувати таку діяльність на місцях і максимально залучити до дозвілля всіх дітей, незалежно від їх матеріальних, розумових, фізичних можливостей.

Відзначимо, що головну роль у здійсненні державної політики в демократичній державі відіграють законодавчі й виконавчі органи влади, а також громадські об'єднання та організації, тобто громадськість. Тому для ефективного впровадження державної політики потрібно активно залучати громадян до процесу вироблення державної політики для того, щоб заручитися підтримкою з боку тих, на кого державна політика направлена. Це можливо за умови розвинутого громадянського суспільства [7, с. 34].

Упровадження державної політики щодо реформування педагогічного процесу почалося, але слід наголосити, що це справа не лише політики країни, але й активної громадськості, яка зможе брати відповідальність за результат освітнього процесу та безперервно до нього залучатися. Усе це у свою чергу має вирішити такі основні завдання:

- забезпечення конституційного права громадян на якісну освіту на всіх рівнях; створення умов для освіти особи упродовж життя;
- консолідація регіонів України в одному суспільстві на підставі спільних цінностей [3];
- забезпечення високої якості освіти на основі об'єктивного моніторингу результатів освітньої діяльності і справедливої конкуренції в системі освіти;

- створення належного зв'язку між ринком праці та системою професійної (професійно-технічної) та вищої освіти.

Окрім цього, для перезавантаження педагогічного процесу мають бути застосовані такі основні механізми державної політики:

- підвищення суспільного статусу педагогів і вчених;
- підвищення ролі громадського управління системою освіти; дебюрократизація системи управління освітою;
- запровадження незалежного оцінювання результатів з освітньої діяльності, кваліфікації педагогів;
- запровадження економічного стимулювання якісної освітньої діяльності [3];
- реформа системи державного фінансування освіти;
- приведення структури освіти відповідно до міжнародних стандартів класифікації освіти.

Висновки з даного дослідження. Одним із вагомих чинників впливу на зміни в системі педагогічної освіти є реформа децентралізації, яка передає владні повноваження на локальний рівень, тим самим зобов'язуючи громаду брати відповідальність за освітню сферу. У такому разі слід звернути особливу увагу на проблему компетентності, професіоналізму, моніторингу та забезпечення педагогічного процесу високою якістю, зокрема в сільській місцевості.

Система педагогічної освіти має відповідати не лише сучасним ринковим умовам господарювання, але й мотивувати до гармонійного розвитку особистості, формування компетентностей, зокрема так званих «soft skills», які зможуть допомогти громадянам якісно виконувати свої професійні та громадянські обов'язки. Це особливо актуально, адже педагогічний процес спрямований на молоде покоління, яке є майбутнім нашої держави. І залежно від того, наскільки продуктивним буде забезпечення головного ресурсу –

людського капіталу, буде й визначатися рівень інтелектуальної, а звідси – й соціальної та національної безпеки.

Перспективи подальших розвідок. Подальше дослідження означених у статті проблем стосуватиметься висвітлення успішного європейського досвіду удосконалення педагогічного процесу як збоку держави, так і громадськості в процесі децентралізації влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Децентралізація в освіті: опорні школи. Децентралізація дає можливості. URL: <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/1477>
2. Деякі питання реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 року №688-р. Кабінет Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249350402>
3. Діденко О. В. Про концептуальні засади реформування системи освіти України. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/7593/1/>
4. Лопушинський І. П. Стан та перспективи реформування освіти в умовах децентралізації влади в Україні. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2017, № 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2017_1/27.pdf
5. Лопушинський І. П. Опорні школи як нова система якісної освіти в умовах децентралізації. Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід: Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 27 жовт. 2017 р. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2017. С. 154-155.
6. Мелешко В. Функції освітнього округу як механізму оновлення шкільної мережі у сільській місцевості. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Вип. 43. 2012. С. 50-56.
7. Палагнюк Ю. В. Сутність та зміст державної політики. Наукові праці: Науково-методичний журнал. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. Вип. 153. Т. 165. Державне управління. С. 29–35.
8. Палагнюк Ю. В. «Державна політика» та «публічна політика»: теоретичний аспект. Наукові праці: Науково-методичний журнал. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. Вип. 169. Т. 181. Державне управління. С. 63–67.
9. Про освіту: Закон України від 2017 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
10. Про вищу освіту: Закон України від 2014 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
11. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 2016 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
12. Anderson J. E. Public Policymaking: An Introduction. 7th ed. Boston: Wadsworth, 2011. 342 p.

ANNOTATION

Palagnyuk Yuliana. Head of the Department of Social Work, Management and Pedagogy Peter Mohyla Black Sea National University Doctor of Science in Public Administration, Professor

Kosteva Tetyana. Associate Professor Department of Social Work, Management and Pedagogy of Petro Mohyla Black Sea National University, candidate of pedagogical sciences

PUBLIC POLICY ON THE PEDAGOGICAL EDUCATION SYSTEM AS A FACTOR OF SOCIAL SUSTAINABILITY AND NATIONAL SECURITY

Changes in the socio-political structure of our country, characterized by a number of reforms, such as the possibility of transition of Ukrainian society to democratization and a decent presentation of themselves in the European arena, entails a serious rethinking of the possibility and importance of the pedagogical process of the present. This is because the main result of such a process must be developed, enlightened, purposeful, active person, capable of significant transformations and accomplishments in civil society, be able to become part of a true European state. That is why public policy should concentrate efforts in this direction to achieve the highest possible result of the educational process, which we believe is a factor of stability, intellectual and social security.

The current decentralization reform involves the transfer of authority to the local level, including in the management of the educational process. Local authorities, heads of educational institutions, teaching staff and the public should consolidate their forces, unite and act together for the benefit of a quality teaching process. All the above links should be aware of their importance and not shift responsibilities to others. In building a democratic society, it should be remembered that this process involves activity on all sides. Focusing on the young generation, their upbringing, quality of education, intellectual development are the path to social and national security of the country.

The foregoing study envisages the identification of the leading problems of the modern pedagogical process by the state policy, local authorities, the public and specialists of the educational process.

Substantiation of the importance of accentuation of attention on the pedagogical process among the young generation as a prerequisite for ensuring social security of the country.

Implementation of the state policy on the reform of the pedagogical process has begun, but it should be emphasized that it is not only the policy of the country but also of the active public, which will be able to take responsibility for the result of the educational process and be continuously involved in it. All of these, in turn, should solve the following main tasks:

- ensuring the constitutional right of citizens to quality education at all levels; creating conditions for lifelong learning;
- consolidation of regions of Ukraine in one society on the basis of common values;
- ensuring a high quality of education through objective monitoring of educational outcomes and fair competition in the education system;
- creating a proper link between the labor market and the system of vocational and higher education.

In addition, the basic mechanisms of public policy in this sphere should be implemented such as:

- raising the social status of teachers and scholars;
- enhancing the role of public administration in the education system; de-bureaucratization of the education management system;
- introduction of independent evaluation of educational results, teacher qualifications;
- introduction of economic incentives for quality educational activities;
- reform of the state funding of education;

- bringing the structure of education in line with international standards for the classification of education.

One of the important factors influencing the necessary changes in the pedagogical education system is decentralization reform, which transfers authority to the local level, thereby making the community accountable for the educational sphere. In this case, special attention should be paid to the problem of competence, professionalism, monitoring and provision of high quality pedagogical process, including in rural areas.

The pedagogical education system should not only meet the current market conditions of economy, but also motivate the harmonious development of personality, the formation of competencies, including the so-called "soft skills", which can help citizens qualitatively fulfill their professional and civic responsibilities. This is especially important because the pedagogical process is aimed at the young generation, which is the future of our country. The level of intellectual and hence social and national security is determined on how productive the provision of the main resource - human capital will be.

Key words: intellectual security, decentralization of education, pedagogical process, social security, quality of education, public policy

References:

1. Detsentralizatsiya v osviti: oporni shkoly. Detsentralizatsiya daye mozhlyvosti. URL: <http://decentralization.gov.ua/news/item/id/1477>
2. Deyaki pytannya realizatsiyi Kontseptsiyi reformuvannya mistsevoho samovryaduvannya ta terytorial'noyi orhanizatsiyi vlady v Ukrayini: rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 22 veresnya 2016 roku №688-r. Kabinet Ministriv Ukrayiny. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249350402>
3. Didenko O. V. Pro kontseptual'ni zasady reformuvannya systemy osviti Ukrayiny. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/7593/1/>

4. Lopushyns'kyu I. P. Stan ta perspektyvy reformuvannya osvity v umovakh detsentralizatsiyi vlady v Ukraini. Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya i mistsevoho samovryaduvannya. 2017, № 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2017_1/27.pdf
5. Lopushyns'kyu I. P. Oporni shkoly yak nova systema yakisnoyi osvity v umovakh detsentralizatsiyi. Reformuvannya publichnoho upravlinnya ta administruvannya: teoriya, praktyka, mizhnarodnyy dosvid: Materialy Vseukrayins'koyi nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uchastyu, 27 zhovt. 2017 r. Odesa: ORIDU NADU, 2017. S. 154-155.
6. Meleshko V. Funktsiyi osvithn'oho okruhu yak mekhanizmu onovlennya shkil'noyi merezhi u sil's'kiy mistsevosti. Psykholoho-pedahohichni problemy sil's'koyi shkoly. Vyp. 43. 2012. S. 50-56.
7. Palahnyuk YU. V. Cutnist' ta zmist derzhavnoyi polityky. Naukovi pratsi: Naukovo-metodychnyy zhurnal. Mykolayiv: Vyd-vo CHDU im. Petra Mohyly, 2011. Vyp. 153. T. 165. Derzhavne upravlinnya. S. 29–35.
8. Palahnyuk YU. V. «Derzhavna polityka» ta «publichna polityka»: teoretychnyy aspekt. Naukovi pratsi: Naukovo-metodychnyy zhurnal. Mykolayiv: Vyd-vo CHDU im. Petra Mohyly, 2012. Vyp. 169. T. 181. Derzhavne upravlinnya. S. 63–67.
9. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 2017 r. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
10. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 2014 r. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
11. Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diyal'nist': Zakon Ukrainy vid 2016 r. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
12. Anderson J. E. Public Policymaking: An Introduction. 7th ed. Boston: Wadsworth, 2011. 342 p.